Elçin

AK DEVE

(Roman)

Türkiye Türkçesine Aktaran

Prof. Dr. Ali Duymaz

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 431
EDEBÎ ESERLER: 217

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-975-437-297-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1.Basım: 1999
5. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (022) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk. Güven İş
Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ELÇİN (Elçin İlyas oğlu Efendiyev); Çağdaş Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden, hikâye, eleştiri, senaryo, tiyatro yazarı. 13 Mayıs 1943'te Bakü'de doğdu. Babası İlyas Efendiyev de (1914-3 Ekim 1996) Azerbaycan'ın şöhretli yazarlarındandır.

Elçin, orta tahsilini Bakü'de yaptı. Azerbaycan Devlet Üniversitesinin dil ve edebiyat fakültesinde öğrenim gördü. Bilim heyetinin kararıyla Azerbaycan İlimler Akademisi Nizami Dil ve Edebiyat Enstitüsü'ne asistan olarak kabul edildi.

1968'de Sovyet Yazarlar Birliği'ne üye oldu. Azerbaycan Yazıcılar İttifakı'nın idare heyeti sekreterliğinde, "*Edebiyat ve İncesanat*" (güzel sanatlar) gazetesinin redaksiyon heyetinde görev aldı. Ülke dışındaki Azerbaycanlılarla kültürel ilişkileri yürüten "Vatan Cemiyeti" başkanı oldu. 1993'ten beri Azerbaycan hükümetinde Başbakan Yardımcısıdır.

İlk hikâyesi 1959'da yayımlandı. 1970'te "Azerbaycan Bedii Nesri Edebi Tenkitte" adlı tez çalışmasıyla filoloji (dil ve edebiyat) doktoru oldu. Aynı zamanda Bakü Devlet Üniversitesi'nde edebiyat nazariyeleri profösörüdür. Elçin'in hikâye ve romanları başta Rusça, Almanca, İngilizce, Fransızca, Macarca, Arapça, İspanyolca, Farsça ve Türkiye Türkçesinde olmak üzere dünyanın belli başlı dillerinde yayımlanmıştır. Kendisi de diğer dillerden çeşitli eserleri ana diline çevirmiştir.

Bir çok ödül kazanmıştır. Azerbaycan hikâye ve romancılığı hakkındaki tenkit yazısı "*Drujba Narodov*" (Halklar Dostluğu) dergisince 1973 yılının "en güzel makalesi" seçilmiştir. Hikâyeleri 1982'de Sovyet Yazarlar Birliği'nin, yine 1982'de "*Nedelya*" haftalık dergisinin, 1983'te "*Literaturnaya Gazeta*"nın ve 1977 ile 1984'te "*Smena*" dergisinin mükâfatlarına layık görülmüştür.

Eserlerinden, bugüne kadar Türkiye'de Ötüken Neşriyat tarafından yayımlananlar şunlardır:

Şuşa Dağlarını Duman Bürüdü (1994), *Ölüm Hükmü* (1996), *Mahmut ile Meryem* (1997), *Ak Deve* (1999), *Sarı Gelin* (2003)

Sunuş

Azerbaycan, Sovyet dönemi öncesinde edebî alâkalarımızın çok sıkı ve derin olduğu bir coğrafyadır. Ziya Gökalp'ı Hüseyinzade Ali'den, Tevfik Fikret'i Hüseyin Cavid'den ayrı düşünmek pek de mümkün değildir aslında. Ancak aramıza demir perde çekildikten sonra edebî hayat orada farklı bir mecrada seyretmiştir. Aslında Türkiye Türkçesinden bir ağız kadar bile farkı olmayan Azeri Türkçesinin şirinliği bu coğrafyada ayrı bir edebî dil olarak karşımıza çıkarılmıştır. Bu bakımdan modern Azerbaycan edebiyatı temsilcilerinin verdiği eserleri "aktarmak" gibi bir durumla karşı karşıya kalmış bulunuyoruz. Elçin de modern Azerbaycan edebiyatının hikâye, roman ve tiyatro gibi türlerinde eser vermiş önemli bir yazarıdır. Mahmut ile Meryem'den sonra aktardığımız bu ikinci romanı Elçin'in Sovyet devrine geçiş problemleriyle, özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde başlayıp bütün Sovyet toplumunu saran "repressiya"yla ve savaşın bu topluma verdiği sıkıntılarla ilgili hususları konu almaktadır.

Roman üzerinde bir kaç söz etmeden önce Elçin Efendiyev'in kısa bir biyografisini vermeyi uygun görüyoruz. 1943 yılında Bakü'de doğmuş olan Elçin, çağdaş Azerbaycan edebiyatının özellikle şehir merkezli edebiyatın önemli temsilcilerindendir. Elçin, meşhur hikâyeci ve romancı İlyas Efendiyev'in oğludur. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi'nden mezun olmuş, Azerbaycan İlimler Akademisi Nizami Adına Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde görev almıştır. Azerbaycan Yazarlar Birliği ile Edebiyyat ve İncesenet gazetesinde çalışmıştır. Vatan Cemiyeti başkanlığı ve başbakan yardımcılığı gibi siyasî vazifelerde bulunmuştur. Sovyetler Birliği Yazarlar Birliği üyesi olan ve filoloji doktoru unvanına sahip bulunan

Elçin, Sovyetler Birliği Lenin Komsomolu Ödülü gibi çeşitli ödüllerin de sahibidir. Bir çok senaryosu filme çekilen Elçin'in en başarılı olduğu ve pek çok ödül kazandığı tür hikâyedir. Eserleri İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Arapça, Farsça, Macarca, Slovakça ve Bulgarca'ya çevrilen Elçin'in ülkemizde de *Şuşa Dağlarını Duman Bürüdü* (1994) adlı hikâye kitabıyla *Ölüm Hükmü* (1996) ve *Mahmut ile Meryem* (1997) adlı romanı yayımlanmıştır.

Elçin'in belli başlı eserleri şunlardır: *Bin Geceden Biri* (1966), *Açık Pencere* (1969), *Sos* (1969), *Gümüşü Narıncı* (1973), *Bu Dünyadan Gatar Geder* (1974), *Bir Görüşün Hatiresi* (1977), *Günay Yalçın Nigar Bir de Bir Selim* (1980), *Tenkid ve Edebiyyatımızın Problemleri* (1981), *Bülbülün Nağılı* (1983), *Mahmud ve Meryem* (1984), *Beş Degige ve Edebiyyat* (1984), *Ağ Deve* (1985), *Ölüm Hükmü* (1989), *Seçilmiş Eserleri 2 Cilt* (1987).

Edebiyat araştırmaları ve tenkitler de kaleme alan Elçin, başlangıçta daha ziyade hikâye türünde eserler vermiş, son yıllarda ise romana yönelmiştir. Elçin'in *Ak Deve* romanı ilk olarak 1985 yılında kitap hâlinde yayımlanmıştır ve bu kitapta *Mahmut ile Meryem* romanı da yer almıştır (Ağ Deve, Bakı Yazıçı 1985, 424 s.). *Ak Deve* romanının konusu, İkinci Dünya Savaşı sırasında Bakü'nün geleneksel hayatı yaşayan bir mahallesinin dramıdır. Bu mahalle, geleneksel hayatın yanı sıra yeni hayat tarzına, yani Sovyet hayatına alışmaya çalışmakta; bu uğurda yapılan çalışmalarla ve repressiya uygulamaları gibi yeni kavramlarla çatışmaktadır. Elçin, folklor malzemesinden de istifade ederek bu mahalleyi canlı bir dekor olarak gözler önüne sermektedir. Elçin'in eserlerinde bir malzeme olarak folkloru kullandığı hemen dikkati çekmektedir. Aslen bir folklor eseri olan Mahmut ile Meryem de bunun en belirgin örneğidir. Ak Deve'de de ölüm sembolü olarak kullanılan "Ak Deve" aslında masallardan alınıp hayata sokulmuş bir "sembol"dür. Eserde sık sık yer verilen çocuk oyunları, tekerlemeler, "bayatı"lar ve Dede Korkut sözleri de folklorun yansımalarıdır. Eserin iç yapısında yer alan ilgi çekici bir başka folklorik öge de ağaçla ilgili bir uygulamadır. Tabiatın korunmasıyla ilgili modern bir tavra da işaret eden ağaç motifi, bizi ortak Türk kültüründe yaşayan bir geleneğe götürmektedir. Romanda annesi ve babası, uzun bir süre sonra doğan oğulları İbadullah için adak olarak bir kara dut dikmişlerdir ve bu kara dut

ağacına da "İbadullah ağacı" denmiştir. Ne var ki bu ağaç hayırsız çıkan İbadullah tarafından kesilecektir. Bu folklorik ögelerle ve yazarın nutkunu teslim ettiği, birinci teklik şahıs ağzıyla olayları aktardığı küçük bir çocuğun, Aliekber'in masalımsı dünyasıyla zenginleştirdiği geleneksel mahalle hayatı, ne yazık ki yeni hayatla çatışmaya düşecektir. Bu çatışmada mahallenin bilge kişisi Aliabbas kişi ve otoriter kadın tipi Hanım teyze, yeni tipler olan Muhtar ve Fethullah Hatem karşısında yenileceklerdir. Muhtar, kara elbiseler giyen, kara arabalarla işe gidip gelen, fakat ne iş yaptığı mahalleli tarafından bilinmeyen bir "görevli"dir. Mahallenin ahlâkı zayıf genç kadını Şevket'le düşüp kalkışı, ölen karısını "imamsız" defneden, karısı öldükten sonra da mahallenin en güzel kızı Adile'yle evlenişi ve Adile'nin intiharı da Muhtar'ın şahsında öne çıkan olaylardır. Aliabbas'ın oğlu Mehmet Bakır'ın, babasını para sakladığı iddiasıyla idareye şikâyet edişi, polislerin evi basışı, arama yapmaları ve sonunda bir sandıkta küçük bir Kur'an buluşları gibi son derece trajik hadiseler de eserde anlatılmaktadır. Savaşın insanların ahlâkî yapıları üzerindeki menfi tesiri, mahalleyi erkeksiz bırakışı, açlık ve sefalet de zaman zaman çiğ bir realizme kaçacak kadar ürpertici bir üslûpla sunulmaktadır.

Seçkin ve kentli bir yazar olan Elçin Efendiyev, bu romanında da Bakü'nün geleneksel hayatı aksettiren bir mahallesinin İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki hâlini bir çocuğun bakış açısından dikkatlere sunmaktadır. Bu itibarla Ak Deve bir şehir romanıdır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki ele alınan mahalle folklorik ve dinî hayatı bütün canlılığıyla yaşatan bir mahalledir de... Bu bakımdan yeni hayatın temsilcisi sayılan tiplere, meselâ Muhtar tipine karşı bir eleştiriyi de içermektedir. Edebiyat hayatındaki baskıyı, repressiyayı ise Fethullah Hatem temsil etmektedir. Repressiya kurbanı olarak da Settar Masum tipi işlenmiştir. Bu bakımdan romanın dramatik kurgusu geleneksel hayat ile yeni Sovyet devri arasında cereyan etmektedir. Büyük oranda ise İkinci Dünya Savaşı'nın bu mahalleyi nasıl etkilediği trajik hayat maceralarıyla gözler önüne serilmektedir.

Son olarak romanı Türkiye Türkçesine aktarırken yaptığımız bazı tasarruflardan bahsetmek istiyoruz. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Azeri Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarma yapmanın pek doğru bir yol olduğu söylenemez. Ancak hemen yanı başımızda oluşan ve gelişen bir edebî birikimden istifade etmek için mümkün ol-

duğunca kolaylaştırıcı bir yol izlemek gerektiğinin de farkındayız. Bir de ortak edebî dilin oluşmasında bu tür aktarmaların etkisi olacağını sanıyoruz. Bütün bunların yanı sıra zaten okumayı pek sevmeyen Türk insanının yetmiş yılda meydana getirilmiş yüzeysel bir edebî dil farkını bahane olarak ileri sürmesine de gönlümüz razı olmuyor. Bütün bunlara karşılık biz diğer aktarmalarımızda olduğu gibi bu romanda da yazarın üslûbunu mümkün olduğu ölçüde korumaya gayret ettik. Ancak özellikle Farsça'nın tesiri olarak düşündüğümüz ve Türkçenin sentaktik yapısına hiç de uygun düşmeyen "ki"li birleşik cümlelere sıkça müdahale etme gereği duyduk. Ortak kelime ve kavramlara mümkün olduğunca dokunmamaya çalışarak eserde geçen özel isimleri Türkiye Türkçesine yaklaştırdık. Ayrıca dip notlarda yazarın yaptığı açıklamaları yazarın notu (y.n.) olarak aynen bırakıp eklemeleri aktaranın notu şeklinde (a.n) kısaltmasıyla verdik.

Ortak ve bütüncül bir "Türk edebiyatı" kavramı, siyasî ve coğrafî sınırları aşarak kültürel sınırlar çerçevesinde gelişebilir diye düşünüyoruz. Bunun yolunun da farklı sayılan edebî tecrübelerin öğrenilmesinden geçtiği malûmdur. Elçin'in *Ak Deve* romanının diğer eserleriyle birlikte Türk okuyucusuna bir taraftan çok bildik ve tanıdık, diğer taraftan da farklı ve egzotik bir tat vereceği ümidini taşımaktayız. Bu arada Türkiye dışı Türk edebiyatlarından eserlere yayın politikasında yer veren Ötüken Neşriyat yetkililerine de bu vesileyle teşekkür ediyorum.

Ocak 1999

Ali Duymaz

I

"Sen benim hayatımdın."

İki yıldan fazla zamandır, mezarlıktan dönerken yalnızca bu sözlerin yazılı olduğu adsız ve şekilsiz bir kabir taşının yanından geçerdim. Her defasında da bu sıradan sözler, bu alelâde cümle beni heyecanlandırırdı, yüreğimde bir huzursuzluk ve aynı zamanda da bir yakınlık doğururdu. Tanımadığım, bilmediğim ve yılların rüzgârı, karı, yağmuru, sıcağı altında kararıp bozarıp eskimiş, çopur çopur olmuş bu kabir taşı her defasında derin bir kederden haber veriyordu. Vefasızlıktan, gelip geçicilikten söz ediyordu. Bir zamanlar birilerinin mutluluğundan ve bu mutluluğun ebedî bir geçmişte kalışından, o geçmişin ulaşılmazlığından, uzaklığından söz ediyordu.

Kabir taşları üstünde hiçbir vakit manasız söz olmuyor, en sıradan bir söz, en ilkel bir düşünce bile kabir taşları üzerinde anlam kazanıyor, dünyanın en tesirli sözü ve fikri oluyor. Çünkü mezarlıklar dünyanın en anlamlı yerleridir.

Mezarlık kimliğine, kişiliğine bakmadan insanı filozof eder ve senin o anlardaki fikirlerin biraz sonra, yani mezarlıktan çıktıktan sonra, alelâde, hatta basit görünür. Ama bu fikirler mezarlıkta âdeta dünyanın en anlamlı fikirleridir.

Biraz aşağıda yine adsız ve şekilsiz eski bir kabir taşı ve üstünde taş işçisinin eğri büğrü hattıyla şöyle bir yazı: "Öyle şairler oldu ki bir mısra dahi yazmadı."

Sonra başka bir mezar taşı: "Elveda."

Sonra; "Hâlâ sağım, ağlarım, ölsem toprağım ağlar."

Sonra; "Oğlu ölen analar, vay!"

İki yıldan fazla zamandır ben mezarlıktan eve dönerken bu yazıları okuyordum ve bütün gün, bütün gece o yazıların ahvali benimle birlikte oluyordu. Sonra sabah oluyor ve her şey unutuluyor, o yazılar da hatırdan çıkıyordu...

Mezarlığın zor sezilen özel bir kokusu olur. Belki de bu, birbirine karışmış eski ve yeni çiçeklerin, çürümüş yaprakların, yeni kazılmış toprağın kokusudur? Bilmiyorum, ama bana öyle geliyor ki o mezarlık kokusu insanın elbisesine siniyor, bir süre çekilip gitmiyor. Benim son iki yıldır her mezarlıktan dönüşümde Esmer, yani karım manalı manalı yüzüme bakıyor, bir şey demiyor, ama ben Esmer'in benim nereden geldiğimi bildiğini hissediyorum.

Kapalı ve çilentili bir Eylül günüydü, yağmur kabir taşlarını ıslatmıştı. Bütün mezarlıkta sonu görünmeyen bir temizlik, sonu görünmeyen bir keder ve bir ebedîlik vardı.

Ben bu kapalı ve çilentili Eylül günü onları görür görmez tanıdım.

Daha doğrusu, önce onları gördüm, yüreğim birden çarpmaya başladı ve işte bundan sonra onları tanıdım. Bütün bu süre, sadece bir an sürdü.

Onları kırk yıl sonra ilk defa görüyordum, ama altısını da tek tek tanıdım. Saçları ağarmış ve dökülmüş, yüzleri kırış kırış olmuş bu yaşlı adamlar "onlar"dı. Cafer, Adil, Abdülali, Koca, Cebrail ve Ağarahim idi.

Altısı da o kara mermer taşlı kabrin etrafında durmuştu. Hiçbiri bir şey demiyordu, altısı da gözlerini o kara mermer kabir taşına dikmişler, altısı da dimdik durmuşlardı. Cafer'in, Adil'in, Abdülali'nin, Koca'nın, Cebrail'in ve Ağarahim'in kara mermer kabir taşının karşısında böyle dimdik durmaları, altısının da dik boyu posu, altısının da tam bir suskunluk içinde o kara mermer taşa bakması bu kapalı ve çilentili Eylül gününde o mezarlık hüznüne, âdeta birdenbire bir sağlamlık, bir güven getirdi ve o anlarda

bana öyle geldi ki bu altı kişinin tamamıyla sükûnet içinde böylece şen duruşu, o kara mermer hece taşına böylece sadakati ve saygısı, o an yağmurun mezarlıkta ıslattığı bütün kabir taşlarına, yenisinde de, eskisinde de, zenginin de, fakirinde de deli bir ümit yarattı.

Ben iki yıldan fazla zamandır haftada veya iki haftada bir defa mezarlığın bu patika yolundan kendi kabrime gidiyordum (Böyle demek doğru mu? Neden olmasın? Eğer biz 'benim oğlum', 'benim anam' diyorsak, neden 'benim kabrim' diyemeyelim? Bu, mutlaka senin o kabrin içinde olman demek değil ki!..) ve bu yoldan da geri dönüyordum. Şimdi, sadece şimdi kendi yolumda durup o dimdik duran altı yaşlı kişiye baktığım anda bana öyle geldi ki aslında ben buradan her geçişimde o kara mermer kabir taşının bakışlarını üzerimde hissetmişim...

... Balakerim çatal dut ağacının altında kaldırımın üstünde oturup Ak Deve'nin iri kara gözlerinin bakışından, Ak Deve'nin nazarlarından bahsederdi...

... Ben kendi patikamda durmuş, Cafer'e, Adil'e, Abdülali'ye, Koca'ya, Cebrail'e ve Ağarahim'e bakıyordum...

Kocamış Cafer, kocamış Adil, kocamış Abdülali, kocamış Koca, Cebrail ve Ağarahim tam bir sessizlik içinde o kara mermer kabir taşının tam karşısında durmuşlardı.

Birdenbire Balakerim'in sarı ceketinin rengi gözlerimin önüne yayıldı, birdenbire Balakerim'in kavalının sesini işittim ve mezarlığın bu yerini tanıdım, daha doğrusu mezarlığın bu kısmının şimdiki hali âdeta gözlerimde eridi, kayboldu, o sarı renk de aniden geldiği gibi aniden de yok oldu. Gözlerimin karşısındaki bu renksizlik içinde, karışık bir bozluk içinde bu yerin geçmişi canlandı, ben şimdi kara mermer taşı olan o kabrin yanında bundan kırk yıl evvel olduğu gibi Balakerim'le yüz yüze oturdum. Balakerim, sarı ceketinin cebinden kavalını çıkardı ve yaz kadar sıcak o güz günü mezarlıkta dünyanın en gamlı havası çalındı...

O sırada bu kara mermer kabir taşı yoktu...

Ben kocamış Cafer'e, kocamış Adil'e, kocamış Abdülali'ye, Koca'ya, Cebrail'e ve Ağarahim'e bakarak benim için seslenen o kaval sesini dinliyordum. O an âdeta kendime de uzaktan baktım, kabirlerin arasından geçen patikada durmuş, yaşı elliyi aşmış, şakaklarına aklar düşmüş, saçı ortadan seyrelmiş, şişmanlamaya başlamış gözlüklü adamı gördüm. O an bu adamın ben olduğuna bir türlü akıl erdiremedim. Sonra Balakerim'in kavalını dinlerken yedi sekiz yaşlarındaki Aliekber'i gördüm. O küçücük Aliekber gibi Cafer'in, Adil'in, Abdülali'nin, Koca'nın, Cebrail'in ve Ağarahim'in yanına koşmak istedim: "Ben sizi tanıdım!.." demek istedim. "Ben de Aliekber'im!" diye bağırmak istedim. "Tanıyor musunuz, hatırladınız mı, o küçücük Aliekber'i diyorum, bakın, işte o Aliekber benim!.." demek istedim. Ama yerimden kıpırdayamadım, kabirlerin arasından geçen patikada (benim patikamda!) öylece durup tek tek onlara baktım: Cafer'e, Adil'e, Abdülali'ye, Koca'ya, Cebrail'e ve Ağarahim'e.

Onların duruşunda, onların kara mermer kabir taşına bakan gözlerindeki ciddilikte ve saygıda bu mezarlık kederini dağıtan, bu ümitsiz mezarlık sükûtunu bozan, bu çilentili Eylül günü yağmurun altında ıslanmış kabirlere bir sıcaklık, bir hararet getiren bir şeyler vardı. O "bir şeyler" bir kahır yumağı gibi boğazıma takıldı, ama bu kahırda mezarlık üzüntüsü ve kederiyle hiç uyuşmayan sevince, mutluluğa benzer bir şey vardı.

Sonra bana temiz bir yel esmiş ve ben uzun müddettir böyle bir temiz yelin hasretini duyuyormuşum gibi geldi. Mezarlıktaki tek tük söğüt ağaçlarının, asmaların sararıp solmaya başlamış yaprakları kıpırdamıyordu, bir durgunluk içinde kalmışlardı. Ama o temiz yel benim içimden esip geçmişti...

Sonra ben o altı kişinin durduğu tarafta, o kara mer-

mer kabir taşının yanında şimdiye kadar dikkat etmediğim, daha doğrusu görmediğim bir nar ağacı gördüm. O nar ağacının üzerinde üç dört tane kıpkırmızı nar vardı. Bana, o narların kırmızısı, söğütlerin ve asmaların sararıp solmaya başlamış yapraklarına da bir ışık verdi gibi geldi...

Ben yine bağırmak istedim. Ben sözümün gürültüsünden, tantanasından çekinmeden "Sizi seviyorum, duyuyor musunuz, Cafer, Adil, Abdülali, Koca, Cebrail, Ağarahim, ben sizi çok seviyorum, duyuyor musunuz!.." diye bağırmak istedim.

Ben Hanım teyzeyi de seviyordum...

Bak Hanım teyze, senden biraz yukarıda, şu patikanın tam yukarı başındaki o beyaz kabir taşını görüyor musun, işte o Suna'nın kabri, senin ömür boyu komşun olan Suna'nın, "kondüktör" Ağakerim'in karısı, benim anam Suna'nın...

II

Bir defasında babam avludaki çardağın altında oturup çay içerken tekrar tekrar uzaklara baktı, bir müddet hiç konuşmadı, sonra bana dedi:

"Bir vakit gelecek, göreceksin ki ihtiyarlamışsın... Yılların nasıl geçtiğini hiç anlamayacaksın..."

O zaman babamın söylediği bu sözler bana çok uzak ve dumanlı bir gelecekten haber veriyordu. Bana hiçbir zaman o uzak geleceğe ulaşmayacakmışım gibi geliyordu...

III

Gecenin sessizliği içinde yazı masamın üstündeki müsvettelere, yazıları yarım kalmış sayfalara baktım. Uykusuz gecelerde sabaha kadar oturup yazdığım o müsvetteler, o kâğıtlar bana büsbütün manasız ve gereksiz göründü...

Sanki birisi benim elimi tutacaktı, sanki birisi beni bırakmayacaktı. Hemen bu müsvetteleri, yazısı yarım kalmış o kâğıtları okumadan, ayırt etmeden birbirinin üstüne yığdım ve yazı masamın üzerinden kaldırdım.

Yazı masamın üzeri bomboştu.

Geçip yazı masama oturdum, masanın üstündeki boşluğa baktım. Beni dehşet bastı, çünkü şimdiye kadar yazdığım, yayımladığım ne varsa hepsi deminki müsvetteler, yazısı yarım kalmış o kâğıtlar gibi, bana büsbütün anlamsız ve lüzumsuz göründü...

Ben başka bir şeyler yazmalıydım.

Şimdiye kadar yazmadığım neyse onu yazmalıydım. Ben bunun ne olduğunu, yani ne yazacağımı (her halde yazmaya çalışacağımı...) hissediyordum.

O altı kişiyi şu kara mermer taşın karşısında gördüğüm o günden beri bütün yüreğim, bütün zihnim dolmuştu. Ben bütün bunları ak kâğıtlara boşaltmam gerektiğini biliyordum.

Karşımdaki şu ak kâğıtlara...

IV

İlk aklıma gelen bir pazar günüydü ve o uzaklarda kalmış pazar günü şimdi benim yüzüme gülüyordu...

Babamın her seferden dönüşü arifesinde anamın onu karşılamak için hazırlık yapması, evimizin avlu kapısı önünde "Hoş geldin, Ağakerim!.." demesi, sonra birlikte odalarına girmeleri ve anamla babamın benden gizlemeye çalıştıkları bakışlarla birbirlerine bakması benim bütün hayatımda gördüğüm, okuduğum, işittiğim bakışların en güzeliydi.

Bu pazar günü de anam sabahleyin erkenden kalkıp nohut ıslattı, soğan temizledi, akşam Kasap Dadaşbala'dan

aldığı bir parça eti doğradı ve küçücük mutfağımızdaki "kerosinka"nın, yani gaz ocağının üstüne babamın çok hoşlandığı ve her defasında suyuna ekmek doğrayıp iştahla yediği bozbaş[1] yemeğini koydu. Sonra zaten her zaman temiz olan odamızı, küçücük arakesmeyi ve mutfağı süpürüp bir kez daha temizledi. Bezle mutfağımızın avluya bakan penceresini (evimizin tek penceresini), elbise dolabının, sandığın, altına yorgan döşek, üstüne bardak, tabak yığılmış rafların, üstü beş minderli tahta sekinin tozunu aldı. Her taraf tertemiz olduktan sonra, gaz ocağının üstünde yavaş yavaş kaynamaya başlamış bozbaşın köpüğünü toplayıp ocağın ateşini biraz kıstıktan sonra sandığı açtı, tertemiz yıkayıp ütülediği bembeyaz iç çamaşırlarını çıkarıp bohçaya yığdı, sabunu, keseyi, tarağı, havluyu bohçaya koydu ve "Aliekber, gözün bozbaşta olsun" diyerek hamama gitti.

Babama mahallede "kondüktör" Ağakerim derlerdi ve ben gözümü açtığımdan beri babam hep seferdeydi. "Bu seferler olmasa, vallahi benim yüreğim patlar!" derdi. Çünkü babam bizim mahallede garipti, yani yabancıydı. Bazen babamın sadece mahallemizde değil bütün dünyada garip olduğunu düşünürdüm. Hatta bir şeye sevindiğinde veya sevinçle bir insana baktığında bile, gözlerinin derinlerinde hep bir keder olurdu. Bilmiyorum, belki de ben babamın garipliğini çok sonraları, babam savaşta vefat ettikten sonra anlamıştım. Onun gözlerindeki o daimi kederi de belki çok sonraları kendi tasavvurumda idrak etmiştim. Ama benim ilk çocukluk hatıralarımda babam hiçbir zaman bütünüyle kaygısız gülmüyor, bütünüyle kaygısız sevinmiyordu. Babamın gülüşünde de, sevincinde de hep bir karanlık, daha doğrusu gizli bir sıkıntı olurdu. Çünkü babam daha çocukken babasıyla, yani dedemle birlikte Aras'ın öbür tarafından, Tebriz taraflarından gelip Ba-

[1] *Bozbaş*: Et, nohut ve patatesle pişirilen Azerbaycan'a has bir sulu yemek çeşidi (a.n.).

kü'deki petrol madenlerinde işe girmişti. Sonra dedem bir petrol kuyusunda boğulup ölmüştü ve babam yetim kalıp kendi kendini idare etmişti. Büyüyünce Bakü'de kalmış ve ömrü boyunca garip yaşamıştı. Babam annemle evlendikten sonra, anamgilin ata baba yurdu olan evimize gelmiş, bizim mahallenin sakini olmuştu. Babam bazen düşünceye dalınca anam kendini tutamazdı, aslında babamın yerine, ama babamdan daha çok dert çekerek şöyle derdi:

"Ah Ağakerim, ah kurban olayım sana, başına döneyim, dünya işte... Senden çok gezen yoktur dünyada, sen bunu bilirsin de niye üzersin kendini, neden derde kedere dalarsın, bizi de bedbaht edersin, ah kurbanın olayım senin?... Gene nereye bakıyorsun, Fethullah Hatem'in fotoğrafları onlar, peki o neden kendini üzmüyor, o da kitap yazardı, hangi fotoğrafına bakıyorsun, sanki adamın yüzüne hırlıyor..."

Fethullah Hatem de çocukken babam gibi tek başına kalmıştı, kendi kendini idare etmişti ve en meşhur adamlardan biri olmuştu. Üç günde bir, beş günde bir gazetelerde fotoğrafı basılıyordu. Günlerden bir gün babam hangi ricası içinse nice zamandır görmediği çocukluk dostu Fethullah Hatem'in yanına gidiyor, Fethullah Hatem ise bütün çocukluklarını bir yerde geçirdikleri, bir parça ekmeği ikiye böldükleri babamı kabul etmiyor, vakti olmuyor. O günden sonra annemin bütün dünyada en birinci düşmanı ömründe yüzünü görmediği, ancak fotoğraflarından tanıdığı Fethullah Hatem oluyor.

Babam bir daha hiç Fethullah Hatem'in yanına gitmedi, Fethullah Hatem de hiçbir zaman babamı arayıp sormadı. Bilmiyorum, belki de onlar aslında yakın dost değillerdi, belki de Fethullah Hatem babamdan hoşlanmıyordu, olabilir. Ama ben babamın, bunu dile getirmese de Fethullah Hatem'den bir şeyler umduğunu hep hissediyordum. Çünkü avlu kapımız aniden açılsa ve bütün âlemde meşhur bir

adam olan Fethullah Hatem birdenbire bizim evimize girse babam buna memnun olacaktı, sevinecekti, evimizin böyle bir konuğuyla övünecekti, bundan kesin olarak emindim. Ama bir defasında babam seferden düşünceli döndü, sonra anlaşıldı ki babamın çalıştığı vagonda başka saygın yolcularla birlikte Fethullah Hatem de varmış ve bu yolculuk anında ne olmuşsa olmuştu. Çünkü babamın Fethullah Hatem'den artık hiçbir şey ummadığını hissetmiştim.

Bazen babamın düşünceli anlarında anam şöyle derdi:

"Sen kendini boşuna üzüyorsun Ağakerim, ama o Fethullah Hatem şairleri bir bir satıyor, kendisi de ad kazanıyor!.."

Babam hemen annemin sözünü keserdi, evimizin dış kapısına bakarak;

"Sus kız!" derdi, "Ne biçim sözler konuşuyorsun? Bizi hataya mı düşürmek istiyorsun?"

Anam;

"Neden hataya düşürecekmişim, Ağakerim, başına kurban olayım;" derdi, "bunu bütün mahalle konuşuyor, Fethullah Hatem ne kadar iyi şair varsa, ne kadar alim adam varsa hepsini bir bir mahvediyor, bunun için de hürmet kazanıyor!.. Bizim zavallı Settar Masum'u o mahvetmedi mi? Bunu dünyada bilmeyen adam mı kaldı, Ağakerim..."

Settar Masum bizim mahallenin yukarı başında otururmuş, ben onu hatırlayamıyorum, çünkü o yakalanıp götürüldüğünde üç dört yaşındaymışım. Öğretmenmiş, ara sıra gazeller, koşmalar da yazarmış. Bilhassa Aliabbas kişi ile ve bir de Hanım teyzenin babasıyla dost imiş. Settar Masum yakalandığında Aliabbas kişi onun için çok çalışmış, hiçbir şeyden korkmayıp oraya buraya çok gitmiş, ama bir şey çıkmamış. Aliabbas kişi o zaman şöyle demiş: "Bedbaht Mirza Settar'ı mahkemede Fethullah Hatem suçlamış, güya bedbaht Mirza Settar hükûmetin aleyhindeymiş. Eline bir kalem almış, Mirza'nın gazellerinin mısra mısra altına kır-

mızı çizgi çekmiş, bin bir mânâ vermiş o mısralara, zalimin oğlu!.. Mirza, "ey gül dikenin azap verdi bülbüle" diye yazmış, Fethullah Hatem "bu bizim devrimize çatıyor" demiş. Fethullah Hatem'in, Allah göstermesin, ifşa ettiği adamın kurtuluşu yoktur. Gitti bedbaht Mirza Settar..."

Babam;

"Şimdi ben de gidip başlayayım mı adam satmaya?" derdi.

Bu defa da annem korkardı:

"Aaa... Estağfirullah de Ağakerim!.. Allah göstermesin!.."

Babam yine her zamanki mülayimliğiyle;

"Senin büyüklerle ne işin var bacı (babam bazen anneme "bacı" derdi, babamın anneme "bacı" demesi benim de çok hoşuma giderdi). Büyüklerin işine karışma..." derdi. "Bizim neyimize gerek?..."

Ben önceleri bu sohbetlere kulak verince, Fethullah Hatem şairleri hakiki manada, yani pazarda bir kilo incir gibi, yahut dükkânda ceket gibi, ayakkabı gibi satıyor zannederdim. Bu yüzden de Fethullah Hatem, benim tasavvurumda dünyanın en korkunç adamıydı, ondan korkuyordum. Ben de babam gibi bizim evde onun sohbetinin edilmesini istemiyordum. Fethullah Hatem, babamla anamın hakkında öfkeli, daha doğrusu yana yana konuştuğu tek kişiydi ve genelde de dünyadaki tek sebepti. Ama bu sohbetler çok seyrek olurdu. Babam düşünceye dalınca, kederlenince annem aslında ona cesaret, destek vermek için bu sohbeti açardı (bir de -bundan muhakkak ki anamın da haberi yoktu- anam, babamla birlikte sıkıntı keder içinde büyümüş Fethullah Hatem'in şöhretini, "büyük adam" oluşunu birazcık kıskanıyor gibiydi). Başka zamanlarda ise anam benimle nasıl konuşursa babamla da öyle konuşurdu. Ara sıra bana öyle gelirdi ki, babam koca bir adam olmasına rağmen sanki benim gibi anamın bir çocuğuydu. Evet, ba-

zen babam evde yokken de anamın Fethullah Hatem'den ne kadar nefret ettiğini hissederdim. Çünkü bir bakardım ki, anam Fethullah Hatem'in fotoğrafı basılmış gazetenin o fotoğraflı kısmıyla mutfakta gaz ocağını temizliyor, Fethullah Hatem'in gülerek çekilmiş fotoğrafı gaz ocağının demirine sürtüle sürtüle, gazdan nem çekerek ufalanıp parça parça yere dökülürdü.

Babamda öyle özellikler vardı ki, onun yerine başka birisi olsaydı mahallemizin adamları onu erkek saymazlardı. Meselâ babam tavuk kesemezdi, arada bir istasyonlarda ucuz fiyata alıp getirdiği tavukları ben avlumuza çıkarır, Hanım teyzenin oğlanlarına, ya Cafer'e, ya Adil'e, ya Abdülali'ye, ya Cebrail'e, ya da Ağarahim'e kestirirdim. (Koca hep kitap defterle meşgul olduğu için ona müracaat etmezdim, nedense benim âlemimde koltuğunda kitap defter gezdirmekle avluda tavuk başı kesmek birbirine uymazdı.) Ama babamın bu yönleri, tuhaftır, onun mahallemizdeki saygınlığına gölge düşürmezdi. Hatta babamın bizim mahallenin erkekleri gibi değil, başka bir şiveyle konuşmasına, arada bir Farsça sözler kullanmasına da hiç kimse gülmezdi, alay etmezdi.

Katar babamı Rusya'nın uzak şehirlerine götürürdü, o uzak seferlerden döndükten sonra, babam ilk önce Sarı Hamam'a giderdi ve bir gün sabahtan akşama kadar evde istirahat ederdi. İkinci gün anamın ütüleyip hazırladığı lacivert yünlü kostümünü giyerdi, siyah ayakkabılarını cilalayıp tertemiz parlatırdı ve sokağa çıkardı. Mahallenin erkekleriyle hal hatır soruşurdu, seferde olduğu sırada mahallede yası olan varsa oraya giderdi, baş sağlığı dilerdi; düğünü olan varsa gidip tebrik ederdi; çocuğu olan varsa göz aydınlığı verirdi. Sonra da bizim yolun biraz aşağısında, kaldırıma konmuş üstü minderli tahta iskemlelere oturup (o tahta iskemleleri biz çocuklar evlerimizden getirirdik, babalarımız sohbetlerini bitirip ayağa kalktıktan

sonra da götürürdük) çay içerek (çayı da evde analarımız demlerdi, biz de sokağa taşırdık, çaydanlığı, bardakları, şekerliği üstüne küçük sofralık yayılmış ve ortaya konmuş iskemleye dizerdik) Ağahüseyin emmi ile, Azizağa emmi ile, Hasanağa emmi ile, Aliabbas kişi ile sohbet ederdi. Aliabbas kişi sorardı:

"Ağakerim, Rusya'da ne var, ne yok?"

Babam derdi:

"Ne olacak, dadaş? İnsan her yerde insan işte..."

Bu Pazar günü de annem hamamdan döndü ve yine her hamamdan sonra olduğu gibi yanakları kıpkırmızıydı, sanki alev almış yanıyordu, tertemiz alnında ufak ter damlaları toplanmıştı.

"Ne oldu Aliekber, bozbaş pişti mi?..."

Annem telâşla tencerenin kapağını kaldırıp bozbaşa baktı:

"Gel, gel sen otur, Aliekber, senin payını koyayım, ye, pişmiştir herhalde..." dedi. Benim payımı alıp önüme koydu, sonra başına sardığı kırmızı basma yaşmağı açtı ve uzun, hurma rengi saçlarını iri dişli tarakla tarayarak kurulamaya başladı. Ben annemin yüreği çarparak babamın yolunu gözlediğini hissediyordum. Ayrıca şunu da hissediyordum ki Şevket bana söz attığında benim yüreğim nasıl çarpıyorduysa anamın yüreği de öylece çarpıyordu.

Babam gelince annem her zamanki heyecanıyla onu kapının ağzında karşıladı:

"Hoş geldin!.." dedi ve her zamanki gibi ilave etti:

"Ne uzun sürdü bu seferin? Bir türlü bırakmadı seni?"

Babam eve gelişine, annemi görüşüne, beni görüşüne sevinerek (ve gözlerinin derinlerindeki o kederle...);

"Hoş bulduk!.." dedi. "Bilmiyor musun bacı, ben seferde deryada balık gibiyim..." Sonra beni öptü, ayakkabılarını çıkarıp odaya geçti.

Hiçbir zaman benim yanımda ne babam annemi, ne de annem babamı öpmemişti. Ama ben bunu görmesem de ben yokken onların birbirlerini öptüğünü, onların bu gizli sırrında bir bayram havası olduğunu bilirdim. Annemin babamın gelişi arifesinde hamama gitmesinde de, o bembeyaz iç çamaşırlarında da, zaten hep tertemiz olan evimizi yeniden silip süpürüp temizlemesinde de o bayram havasının güçlükle sezilen bir ışığı, aydınlığı vardı.

Babamın bizim o küçücük arakesmeye koyduğu dolu hasır sepeti, her zamanki gibi ben boşaltmaya başladım. O hasır sepetin bereketli vagon kokusu bugüne kadar burnumdan gitmemiştir (ben bazen kızıma bakıyorum ve ne yazık ki benim kızım o hasır sepetin bereketli vagon kokusunu hiçbir zaman duymadı diye düşünüyorum. Çünkü ben dünyanın hiçbir büyük lokantasında, bollukla nefes alan hiçbir evinde, ağzına kadar dolu hiçbir sepetinde o kokuyu hissetmemiştim...).

Anlaşıldı ki babamın nöbetini değiştirmişlerdi, bu Pazar günü akşamı yeniden bir haftalık sefere çıkacaktı. Babam hamama gitti, ama fazla oyalanmadı, tez döndü. Anam;

"Sıhhatler olsun ..." dedi.

Babam;

"Çok sağ ol" dedi. "Aliekber'in düğün hamamına gideceğimiz gün de gelir inşallah!.." dedi.

Anam;

"İnşallah!" dedi ve yalnız özel anlarda, yani bayram günlerinde yahut da dayım bize gelince sofraya koyduğu tabaklardan birini raftan aldı, bozbaşı masaya oturmuş olan babamın önüne koydu, sirkeli patlıcan getirdi, tuz, biber getirdi, yeşillik getirdi ve kendisi de babamın karşısına oturup babamın yemek yiyişini seyretmeye başladı.

Babam "Bismillah!" deyip ekmeğe uzandı, iri dilimler halinde tabağa doğradı ve anamın atalarından kalmış gümüş kaşığı eline alıp buğulanıp duran bozbaşı yemeye başladı.

Anam hiçbir zaman babamın yanında yemek yemezdi, ama babam oturup yemek yerken anam da masaya otururdu, babamın lezzetle yemek yiyişini seyrederdi. Şu anda da babamın yemek yiyişini seyrederken her zamanki gibi gülümseyerek;

"Vallahi, öyle güzel yemek yiyorsun ki Ağakerim!" dedi, "Adam sabahtan akşama kadar senin yanında oturup seyrine bakmak istiyor..."

Babam da her zamanki sözlerini tekrarladı:

"En kötü günümüz böyle olsun!.."

Annem yine;

"İnşallah!" dedi. "Allah seni bize çok görmesin Ağakerim!.. Allah hep senin canını sağ eylesin!.. Sen gece gündüz çalışıp bu evi böyle geçindiriyorsun, Allah da senin başından bir tüy bile eksik etmesin, hep yüzün gülsün, gönlün şad olsun!.."

Sonra annem; "Aliekber, çaydanlığı doldur" dedi. Ben hemen mutfağa koşturup çaydanlığı aldım, avluya çıktım. Babamın seferden döndüğü bu güzel anlarda ben de sevinirdim, ne gerekirse yapardım, evimizdeki bu küçük bayramda benim de bir payım olsun isterdim. Anam da bunu hissederdi ve fırsat düştükçe bana da bir iş buyururdu.

Avlumuzun ortasında su vanası vardı, vananın altındaki küçük havuzu da Cafer, Adil, Abdülali, Cebrail ve Ağarahim (sadece Koca hep ders çalışıyordu ve böyle işlerle meşgul olmuyordu) birbirlerine yardım ederek yapmışlardı. Aslında bu su kemerini de avlumuza onlar çekip getirmişlerdi ve biz artık su için Sarı Hamam'ın avlusuna gitmiyorduk. Yazın bunaltıcı vakitlerinde de avlumuz buz gibi Şollar suyunun serinliği içinde gülümserdi. Cafer de, Adil de, Abdülali de, Cebrail de, Ağarahim de, hatta bazen Koca da anam evde yokken, yani annem pazara gidince yahut mahalle kadınlarından birinin evinde oturup sohbete daldığında avluya gelirlerdi, belden yukarı soyunup elle-

riyle sinelerini, boyunlarını, kollarını şapırdatarak eğilip avlumuzdaki vananın altında yıkanırlardı. Bir kenarda durup onların böyle ellerini kollarını şapırdata şapırdata yıkanmasına bakmak benim yaz, bahar, hatta güz günlerinde (bazen kış gününde bile!) en çok sevdiğim ve sevindiğim bir işti. Bazen suyu ansızın benim üstüme de serperlerdi, o zaman yüzüme gözüme düşen o su damlaları, o serin su damlaları tuhaftır, benim bütün bedenime bir soğukluk değil, bir hararet getirirdi. Annem dönüp gelince Cafer de, Adil de, Abdülali de, Cebrail de, Ağarahim de, Koca da hemen gömleklerini giyip kendi evlerine giderlerdi. Çünkü anam genç bir gelindi ve anamın önünde onların böyle yıkanması doğru olmazdı. Aslında o mahallede yaşadığımız bütün süre zarfında Cafer'in, Adil'in, Abdülali'nin, Cebrail'in, Ağarahim'in veya Koca'nın bir defa olsun avluya girip çıkarken başlarını kaldırıp bizim avluya bakan penceremize veya avlu kapımıza baktıklarını yahut anam avluda kapkacak yıkarken, çamaşır asarken camdan baktıklarını görmedim. Anneme Suna Bacı derlerdi ve babamdan başka hiç kimse anneme bu kadar sempatik, bu kadar yakın hitap etmezdi.

Bizim asfalt döşenmiş o küçük, o temiz avlumuzun kapısı yola açılıyordu ve ben gözümü açtığımdan beri o avluda iki aile yaşıyordu. Sağ tarafta bizim tek katlı, damı ziftle kaplı, tek odalı, mutfaklı ve küçük bir arakesmesi olan evimiz; bir de Hanım teyzegilin bizle karşı karşıya iki katlı, üst katı iki odalı ve cumbalı evleri. Hanım teyzegilin binasının birinci katı bodrumdu ve Hanım teyzenin sürücü oğlanları Cafer, Adil, Abdülali, Cebrail ile sürücülük kursunda okumaya hazırlanan Ağarahim bu bodruma çeşit çeşit araba parçaları, tekerlekler ve aletler yığarlardı. O bodrum katı benim çok sevdiğim bir yerdi ve istediğim zaman oraya girip çıkardım, istediğim aleti alıp oynardım (tabii bu yüzden de mahallenin bütün çocukları beni kıs-

kanırlardı), çünkü ben de sürücü olmak istiyordum. Ama Cafer, Adil, Abdülali, Cebrail ve Ağarahim bana gülerek hep şöyle derlerdi: "Aliekber, sen bize çekmemişsin, sen Koca'ya çekmişsin, sen şoför olmayacaksın, okumuş adam olacaksın." Koca, Hanım teyzenin Abdülali'den sonraki oğluydu ve bizim mahallede enstitüde okuyan tek kişiydi. Bana da kitaba, deftere çok hevesim olduğu için öyle diyorlardı; alfabeyi kendi kendime öğrenmiştim, elime geçen kitabı daha okula gitmeden, önceleri heceleye heceleye, sonraları ise bir nefeste okuyabiliyordum. Büyüklerin benim için hep ilgi çekici olan sohbetlerini oturup nefes bile almadan dinlerdim. Her zaman kendimden küçüklerle değil, büyüklerle oturup kalkardım. Bazen de öyle olaylar uydurup anlatırdım ki büyükler bile hayran kalırdı.

Avlumuzun asfaltını da Hanım teyzenin oğulları dökmüştü, bizim evin damını da kır toprakla onlar kaplamıştı, avlumuzun ortasındaki o vananın yanına ise bir söğüt fidanı dikmişlerdi. Koca bana "Bir sen günlerle değil saatlerle büyüyorsun, bir de bu söğüt" derdi. Koca'nın bu sözleri hatırımda kalmıştı ve ben hep dikkatle ne kadar büyümüş, nasıl büyümüş diye o taze söğüte bakardım. Ara yola açılan avlu kapımızın ağzına ise asma ekmişler, çardak yapmışlardı. Bu asmalar büyüyüp çardağın tamamını kaplamıştı. Yazın o çardaktan salkım salkım üzümler sallanırdı. Bazen annem avluyu sulardı, babam da seferden döndükten sonra o çardağın gölgesinde oturup çay içerdi, Cafer'le, Adil'le, Abdülali'yle, Koca'yla, Cebrail'le, Ağarahim'le, arada bir de Hanım teyzeyle sobet ederdi. Tebriz'in bağlarından bahçelerinden söz ederdi, iki tarafı ağaçlı yollarından bahsederdi, Tebriz evlerinden, Tebriz bahçelerinin güzelliğinden söz açardı. Ben hayatımda hiç Tebriz'de bulunmasam da Tebriz'i görmüş gibi olurdum, geceleri uykuya dalmadan önce Tebriz'in o güzel yollarında gezinirdim.

Bir de bizim avlunun tam alt başında Cebrail'in kümesi vardı, bütün mahallede, hatta bizim mahalleden yukarıdaki mahallelerde de meşhur olan bu kümesi Cebrail yapmıştı. Orada sabah akşam temiz kanatları parıl parıl parlayan o bembeyaz güvercinler bütün dünyanın sahibiymiş gibi guruldaşırlardı. Âdeta gökyüzü de tertemiz olurdu, âdeta o bembeyaz sağlam güvecinlerin gurultusu artar, göğün yedinci katına yükselme hevesinden, arzusundan haber verirdi. O zaman Cebrail güvercinleri bizim damımıza kaldırır, sonra bizim damdan kendi damlarına kaldırır ve o güzel güvercinleri uçururdu. Benim o aziz, o sevgili güvercinlerim masmavi gökyüzünde güçlükle sezilecek bembeyaz bir nokta oluncaya kadar uçup giderlerdi. İşte o zaman mahallemizin bütün çocukları, gençleri, hatta bazen mahallemizin erkekleri bile başlarını kaldırıp o tertemiz gökyüzündeki bembeyaz güvercinlere bakarlardı (mahallenin kızları ise pencerelerin arkasına gizlenip gökte uçan o güvercinlere gizli gizli bakarlardı, sanki o güvercinlere açıkça bakmak Cebrail'e bakmak gibi bir şeydi). İşte o zaman benim göğsüm âdeta gözle görülecek kadar kabarır, büyürdü. Avlumuza, yolumuza, sokağımıza sığamazdım, çünkü o güvercinler bizim avlunun güvercinleriydi, çünkü ben o güvercinlere yakın bir adamdım, o güvercinleri yemlerdim, istediğim zaman tımar ederdim, çünkü o güvercinlerin hepsi beni tanırdı.

O Pazar günü o küçücük, o temiz, o çardaklı avlumuzda hiç kimseler yoktu ve yalnız bizim avluya mahsus olan bu sakinlik içinde (bu sakinliğe güvercinlerin gurultusu eşlik ediyordu) bütün gücümle çaydanlığı kaptım, sonra ağzına kadar doldurup eve götürdüm. Mutfakta gaz ocağının üstüne koydum, odaya geçtim ve anamın yanına oturup ben de babamın iştahla, lezzetle bozbaş yemesini seyretmeye başladım. Anam da, dayım da, hepsi benim anama benzediğimi söylerlerdi. Ama ben babamı seyrettiğim şu anda en